

Τα ερείπια της βρίσκονται στο βόρειο άκρο του νομού κοντά στην Φιλιπιάδα. Ιδρύθηκε στα μέσα του 13ου αιώνα από τον Μιχαήλ Β΄.

Εκτός από τα σωσμένα βυζαντινά μνημεία που λαμπρύνουν την Άρτα και την περιοχή της, υπάρχουν και άλλα τα οποία δυστυχώς δεν άντεξαν στη φθορά του χρόνου και έφυγαν αφήνοντας πίσω τους σωρούς ερειπίων, απ' τα οποία μπορεί ο μελετητής να σχηματίσει αμυδρή μόνο εικόνα για τη μορφή τους την εποχή της δόξας τους.

Ένα τέτοιο μνημείο είναι η μονή της Παντάνασσας που βρίσκεται δεξιά της εθνικής οδού Άρτας -Ιωαννίνων, λίγο μετά τη Φιλιπιάδα. Ήταν το ένα απ' τα δυο μοναστήρια που ίδρυσε ο Δεσπότης της Ηπείρου Μιχαήλ Β΄ Άγγελος Δούκας Κομνηνός σε ένδειξη μετάνοιας προς τη σύζυγό του βασίλισσα Θεοδώρα (τη μετέπειτα Αγία) για την κακή διαγωγή που έδειξε απέναντί της. Γνωρίζοντας ότι το άλλο μοναστήρι ήταν της Κάτω Παναγιάς, μπορούμε να τοποθετήσουμε την ίδρυση του μνημείου στα μέσα του 13ου αιώνα και συγκεκριμένα στη δεκαετία 1250-1260. Ο Σεραφείμ εικάζει ότι το μοναστήρι καταστράφηκε το 1692. Ένας πρωτοχριστιανικός άμβωνας που ανακαλύφθηκε στο χώρο του μνημείου, μαρτυρεί ότι υπήρχε εκεί ναός πολύ πριν απ' το 13ο αιώνα.

Το 1971 καθαρίστηκε η πυκνή βλάστηση που κάλυπτε το μνημείο και αφαιρέθηκε το παχύ στρώμα επίχωσης, οπότε αποκαλύφθηκε το περίγραμμα των κτισμάτων του μοναστηριού. Ο ναός αποτελείται από τετράγωνο κεντρικό χώρο, Ιερό Βήμα και νάρθηκα, ανατολικά δε καταλήγει σε τρεις τρίπλευρες κόγχες. Στον κεντρικό χώρο βρέθηκαν οι βάσεις από τρεις κολώνες, στοιχείο που δείχνει καθαρά ότι ο ναός ήταν σταυροειδής εγγεγραμμένος με τρούλλο, στον τύπο των σύνθετων τετρακονίων.

Η τοιχοποιία -απ' ό,τι μας επιτρέπουν τα λίγα σωσμένα τμήματα των τοίχων να συμπεράνουμε- έχει τα γνωρίσματα της ναοδομίας στα χρόνια του Δεσποτάτου (μεγάλη χρήση πλίνθων), παρόμοια δε ήταν και η κεραμοπλαστική διακόσμηση. Στη μέση της βόρειας πλευράς του ναού βρέθηκε πυλώνας με γλυπτό διάκοσμο δυτικής τεχνοτροπίας.

Στο ύψος του Ιερού και εκατέρωθεν του κτίσματος, είχαν κτισθεί δύο τρουλλαία παρεκκλήσια. Το νότιο σώθηκε μισοκατεστραμμένο και μετά τις επισκευές που του έγιναν χρησιμοποιήθηκε και εξακολουθεί να χρησιμοποιείται ως χώρος προσωρινής αποθήκευσης των ευρημάτων. Σώθηκαν ελάχιστα ίχνη τοιχογραφιών του 13ου αιώνα, ανάξια λόγου μια και δε μας επιτρέπουν να σχηματίσουμε, έστω και αμυδρή εικόνα του γραπτού διακόσμου του μνημείου. Στον τρούλλο του υπάρχει πληθώρα πλίνθων καθώς και κεραμοπλαστική διακόσμηση. Ήταν αφιερωμένη στη μνήμη του Αγίου Βασιλείου. Πρόσφατα επισκευάστηκε και αναπαλαιώθηκε απ' το μελετητή Παν. Βοκοτόπουλο.

Κατά τις ανασκαφές βρέθηκαν πολλά φθαρμένα γλυπτά και πήλινα αντικείμενα, τα οποία μεταφέρθηκαν στην αρχαιολογική αποθήκη της Άρτας. Το σπουδαιότερο απ' τα γλυπτά ευρήματα είναι ένα ακρωτηριασμένο κεφάλι γενειοφόρου άνδρα, με σαφή γνωρίσματα δυτικής τεχνοτροπίας. Σε μια απ' τις κολώνες του ναού βρέθηκε ακατέργαστα σκαλισμένο το όνομα "Ιω[άννης] Δεσπο[της] Σπάτας", στοιχείο που δείχνει ότι και το 14ο αιώνα εξακολουθούσε να χρησιμοποιείται ως εκκλησία των Αλβανών Δεσποτών της Άρτας. Τέλος, βρέθηκαν λείψανα τοίχων και από άλλα κτίσματα του μοναστηριού.

Σήμερα, το άλλοτε μεγάλο και ακμαίο βασιλικό μοναστήρι της Παντάνασσας κείται ερειπωμένο στην κοιλάδα του Λούρου, υποδηλώνοντας -έστω και μ' αυτή την τραγική παρουσία του- τη λάμψη του παλιού του μεγαλείου.

(Κείμενα και εικόνες από το βιβλίο του Κων/νου Θ. Γιαννέλου «Τα Βυζαντινά Μνημεία της Άρτας»)